

PAULUS (ANTI -) POLITIEK

SOVE, 3 februari 2013

Kees Kok

Ten geleide

De kerkvaders en theologen van alle eeuwen hebben van Paulus' brieven Heilige Schrift gemaakt, Maar die pretentie had Paulus niet. Paulus was een geestelijke acrobaat die duizelingwekkende staaltjes van woord- en denkkraft laat zien. Hij getuigt hartstochtelijk, bezweert, wikt en weegt, delibereert en stelt vragen. Zijn mooiste uitspraak vind ik wel deze, uit zijn eerste brief aan de ekklesia van Korinte: 'Maar, als het er iemand om te doen is gelijk te hebben, wij hebben een dergelijke gewoonte niet, net zomin als de ekklesia's van God' (1 Korintiërs 11:16). Dat soort geluiden zouden we vandaag de dag graag meer willen horen.

We luisteren vandaag naar een fragment uit een brief van Paulus en vragen ons af wat zijn 'godsdienstpolitieke' boodschap is. Want godsdienst en politiek zijn bij hem, net als in de rest van de bijbel, onlosmakelijk met elkaar verbonden. Als het over het dienen van God gaat, gaat het altijd ook over het dienen van mensen, over een manier van samenleven, over macht en onmacht.

Paulus roept ons - ook hier vandaag – op om waakzaam te zijn en ons te wapenen tegen alle duisternissen van deze wereld. Zoals hij schreef:

Gedraag je als kinderen van het licht.

De vrucht van het licht is louter goedheid, gerechtigheid, waarheid.

*Neem geen deel aan de vruchteloze werken van de duisternis,
ontmasker ze liever.*

Daarom is er gezegd:

*Ontwaak jij die slaapt, sta op uit de dood,
en messias zal jou verlichten.*

Toespraak

1.

De Jezus van Paulus is niet de Jezus van Nazaret die wij uit de evangeliën kennen. Bij Paulus geen kerstverhalen, geen Bergrede, geen broodvermenigvuldiging, geen genezingen, geen dodenopwekkingen – niets van dat al. Die verhalen zijn pas geleidelijk ontstaan en door de vier evangelisten, elk op eigen wijze bewerkt en verwerkt. En die evangeliën zijn pas zo'n twintig tot veertig jaar na Paulus' brieven opgeschreven..

Jezus is bij Paulus in de eerste en in de laatste plaats 'messias'. Jezus Messias, vaak alleen 'de messias' of kortweg, zonder lidwoord, 'messias'. Als messias is Jezus voor Paulus niet slechts die ene, individuele mens die leefde in de eerste decennia van onze jaartelling. Als messias is hij van alle tijden en vóór alle tijden en nu en altijd tot in eeuwigheid. Dat was de Joodse visie van Paulus, die trouwens altijd Jood is gebleven, een messiasbelijdende Jood. Ook volgens de Joodse talmoud was de messias er al vóór de schepping, schuilend onder Gods troon, gereed voor zijn bevrijdende komst in onze wereld. Nog voor wij mensen van deze wereld een chaos maakten, stond hij al voor ons klaar. Kunnen wij hier en nu iets aanvangen met zo'n Paulijnse messias?

2

Wij hebben juist de laatste eeuwen juist meer oog gekregen voor de mens Jezus, voor Jezus als historische persoon, waarmee je een band kunt hebben, een bondgenoot in de strijd tegen onrecht, bijvoorbeeld, Jezus als 'partijganger van de armen'. Voor talloze evangelische christenen is hij zelfs een intieme, persoonlijke vriend. 'Jesuslovesyou' wordt ons in duizend toonaarden toegezongen, toegeschreeuwd van kansels en autobumpers. 'Halleluja'. Daarbij gaat het om een sterk vereenvoudigde Jezus, die helemaal van God is, ja die zelf God is, verantwoordelijk voor al ons lief en leed, van ons inkomen tot onze gezondheid, uitdeler van straf en van genade. Die Jezus werkt zo vaak als opium voor de armen, als verdovingsmiddel, toegediend door gewiekste evangelische zakendominees, in het zuiden van de Verenigde Staten, in Zuid-Amerika en in Afrika.

En voor veel doorsnee-westerse christenmensen is hij nog steeds vooral de wat vage, lieve Jezus, mooie aanleiding voor veel gezelligheid met de kerst en voor een mede door Bach verzorgde, prettig ernstige stemming in de lijdensdij.

3.

Voor Paulus is Jezus messias eerder een geestkracht dan een persoon. De aanwezigheid van de messias in deze wereld scheidt een nieuwe mens, een nieuwe mensheid, een nieuwe Adam, de mens zoals die eigenlijk, oorspronkelijk is bedoeld. Adam, de eerste mensheid, heeft niet beantwoord aan de bedoelingen van de Schepper. Hij leefde niet 'naar de geest', maar 'naar het vlees'. Dat is ook een echt Paulijnse tegenstelling. Het vlees is het lichaam met al zijn aandriften tot eten, drinken, seks en bezit. De geest moet dat vlees reguleren, in goede banen leiden. Daar zijn wetten voor nodig, voorschriften, geboden en verboden, en taboes. Voor de Joden is dat de Thora. Maar als die geboden er eenmaal zijn, worden ze onherroepelijk ook overtreden. Er wordt gestolen, vermoord, misbruikt, begeerd dat de stukken ervan af vliegen, zoals overal ter wereld. Paulus kan dat allemaal heel bloemrijk opsommen. Het hebben van de Thora is nog geen garantie voor een rechtvaardig bestaan, voor 'rechtvaardiging', zegt Paulus. Hij moet gedaan worden. Dat heeft niets te maken met ethische hoogdraverij, maar met de nuchtere vaststelling dat de mens sinds mensenheugenis liever zijn buik achterna loopt dan zijn hoofd; dat hij in vele opzichten de slaaf is van zijn lichaam, van zijn begeerten. Zie de krant, kijk naar de televisie. De misbruikschandalen van binnen de roomse kerk zijn misschien niet eens een historisch dieptepunt. Paulus had gelijk en krijgt het nog elke dag.

4.

Tegenover al dat vlees, en in plaats van allen die in de bestaande wereldorde de dienst uitmaken: wijzen en wijsneuzen, goeroe's en wetenschappers, komende en gaande vorsten, koningen, keizers, admiraals, premiers en presidenten, politici en persmusketiers – daartegenover heeft de partij van Paulus niets anders in de aanbidding dan 'een gekruisigde messias'. Dat vloekte keihard met de in zijn tijd heersende Joodse verwachtingen. De Joden zagen immers al eeuwen uit naar een zegevierende, Romeinen-verpletterende bevrijder-messias, een nieuwe David die de Goliath van Rome wel even zou verslaan. Een gekruisigde messias kon alleen maar een verkeerde zijn, een valse. Van de ware messias verwachten zij grote daden en hemelse tekenen. En de Grieken, dat wil zeggen: alle niet-Joden, vonden dat helemaal om te gillen zo gek. Hun grote helden met hun harde krachten wonnen altijd op 't end.

5.

Maar er waren er ook veel Joden en Grieken die wel oren hadden naar die andere wijsheid, die a-politieke politiek van Paulus. Zij hadden wel vertrouwen in de zachte krachten van de God van Israël, zoals die door Jezus messias waren gepraktiseerd: zachte, genezende liefdeskracht, heldere, eenvoudige, overtuigende levenswijsheid: erbarmend, genadig, lankmoedig. Vonkend van geestkracht. Die geestkracht is met Pinksteren verdeeld over al zijn leerlingen. Niet alleen de twaalf – Pinksteren is niet het instellingsfeest van de kerkelijke hiërarchie – maar over alle honderd en twintig daar aanwezigen, heel die oergemeente van Jeruzalem. Zo is met de messias Jezus een politiek proces in gang is gezet, dat zich in de toekomst moet waarmaken in de ekklesia's, die Paulus overal sticht waar hij kan.

6.

Paulus neemt persoonlijk deel aan dat proces. Zijn leven als volgeling van Jezus Messias - hem achterna - is een aaneenschakeling van lijden: achtervolging, verraad, gevangenschap, marteling, deportatie en executie. Zijn visioen was: dat in de ekklesia Joden en niet-Joden worden samengesmeed tot één nieuwe mensheid in Jezus Messias. De ekklesia's moesten een geestelijk tegenwicht vormen, een bolwerk van vrijheid, tegen de slavernij van het 'vlees'. Verenigd in zijn geest, zouden zij bestand zijn tegen de verleidingen van deze wereld, tegen machtswellust en egoïsme, en in staat het aanschijn van deze aarde te vernieuwen. Zonder leuzen en vaandels, zonder leger, zonder leider. Jezus, de 'koploper' van deze beweging, is na zijn dood opgestaan in zijn volgelingen. Zo is de ekklesia het lichaam van de messias: een bouwwerk, gebouwd op het fundament van apostelen en profeten. Jezus is de hoeksteen, naar wie heel dat bouwwerk zich voegt, dat geleidelijk uit moet groeien tot een 'heilige tempel voor JHWH', een nieuwe hemel en een nieuwe aarde, waar God onder de mensen wonen kan. Zo groots en wijds is Paulus' visioen. Veel te groot voor één preek.

7.

Dat messiaanse visioen van Paulus is nog lang niet in vervulling gegaan. De scheidmuur tussen synagoge en ekklesia is teruggekeerd in gettomuren en vele andere muren tussen de volkeren. De vijandschap is niet verdwenen, vrede en verzoening zijn in deze wereld nog ver te zoeken. Maar het visioen blijft overeind, in de messias. In ons? Dat mogen wij hopen. Zo moge het zijn.